

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟΛΙΘΩΜΕΝΩΝ ΘΗΛΑΣΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΚΑΡΣΤΙΚΑ ΕΓΚΟΙΛΑ ΚΑΙ ΧΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ*

Από τόν
.Κ.Σ. ΔΟΥΚΑ**

ΓΕΝΙΚΑ

Η εργασία αυτή έχει ως θέμα τήν μελέτη τών ευρημάτων απολιθωμένων θηλαστικών εις τά καρστικά εγκοίλα καί χάσματα τής εύρύτερης περιοχής τών Αθηνών. Είναί εργασία αφ'ένός βιβλιογραφική, αναφέρεται στίς γύρω από αυτά τά εύρηματα μέχρι σήμερα δημοσιεύσεις, αλλά συγχρόνως περιλαμβάνει καί αποτελέσματα από προσωπικές έρευνες σέ νέα απολιθωματοφόρο θέση.

Αξιόλογα εύρηματα απολιθωμένων θηλαστικών έχουν βρεθῆ κατά καιρούς σέ διάφορες θέσεις στήν περιοχή Αθηνών.

Ο Κορυδαλλός, ἡ Βάρκιζα καί τά ύψώματα τών Τουρκοβουνίων (είκ.1) εἶναι οἱ κυριότερες περιοχές.

Σάν πιό αξιόλογη μπορεῖ νά θεωρηθῆ ἡ περιοχή τών Τουρκοβουνίων γιατί ἐκεῖ έχει γίνει πιό συστηματική έρευνα καί γιατί έχει βρεθῆ μεγάλη ποικιλία πανίδας.

ΘΕΣΕΙΣ

A. ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ

Ο ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙΔΗΣ (1961) αναφέρει από τόν λόφο τοῦ Κορυδαλλοῦ μεταξύ άλλων μή ἀναγνωρισμένων ἀπολιθωμένων θηλαστικῶν τήν παρουσία τών Σαρκογάγων: *Ursus spaeleus*, *Mustella* sp. καί τοῦ Περισοδόκτυλου: *Ermine caballus*.

* Fossil mammals in karstic cavities and fissures of the Athens area (Greece).

** ΔΟΥΚΑΣ, C.S. Depart. of Geology - Paleontology, Athens University, Panepistimio-polis, Athens (1960) Greece.

B. ΒΑΡΚΙΖΑ

81 Στην περιοχή της Βάρκιζας και μεταξύ του 24ου και 25ου km της παραλιακής οδού προς Σούνιο βρέθηκαν δύο άπολιθωματοφόρα καρστικά χάρματα μέσα σε Μεσοζωϊκούς άσβεστολίθους.

Τά εύρηματα αυτά άνήκουν κυρίως σε Μικροθηλαστικά (VAN DE WEERD, 1973) ηλικίας Μ. ή Α. Πλειστοκαιίνου.

Μέ τον όρο Μικροθηλαστικά έννοουμε τήν ομάδα πού περιλαμβάνει τά Rodentia (τρωκτικά), Insectivora (έντομοφάγα) και Lagomorpha (λαγόμορφα).

Τό στοιχείο μελέτης τών Μικροθηλαστικών είναι τά δόντια τους.

Ή σύσταση τής πανίδας έχει ως έξης:

MURIDAE

Apodemus mystacinus DANFORD & ALSTON

Apodemus sp.

Mus musculus LINNAEUS

CRICETIDAE

Cricetulus migratorius (PALLAS)

GLIRIDAE

Myomimus personatus OGNEV.

ARVICOLIDAE

Diparomys cf. *bogdanovi* (MARTINO)

Microtus (*Pitymys*) sp.

Έκτός από τά άνωτέρω Μικροθηλαστικά βρέθηκαν Insectivora και θραύσματα όστών έρπετών τά όποια όμως δέν έχουν μελετηθί (VAN DE WEERD, 1973).

Γ. ΤΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙΑ

Ή ύπαρξη άπολιθωμάτων στά καρστικά χάρματα τών λατομείων Τουρκοβουνίων (Ψυχικό) είναι γνωστή από καιρό (είκ. 2).

Ό SINDOWSKI (1951) μελετώντας τήν γεωλογία τών Λυκαβηττού-Τουρκοβουνίων άπλως άναφέρει - δίχως νά μπαίνει σε λεπτομέρειες - ότι έχουν βρεθεί τά έξης Σπονδυλωτά:

AMΦΙΒΙΑ (Amphibia)
 ΕΡΠΕΤΑ (Reptilia)
 ΧΕΙΡΟΠΤΕΡΑ (Chiroptera)
 ΣΑΡΚΟΦΑΓΑ (Carnivora)
     Ursidae
     Felidae
 ΤΡΩΚΤΙΚΑ (Rodentia)
     Murinae
     ΠΕΡΙΣΣΟΔΑΚΤΥΛΑ (Perissodactyla)
         Equus sp.
     ΑΡΤΙΟΔΑΚΤΥΛΑ (Artiodactyla)
         Cervicornia
         Cavicornia

Τό 1975 ο Καθηγ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ έκανε τήν άρχή μιός συστηματικής έξευ-
 ρευνήσεως τής πανίδας τής περιοχής αύτης. Πέντε χάσματα έχουν μελετηθή
 σέ διαφορετικές θέσεις. Τά TB/1, TB/2, TB/3, TB/4, TB/5.

Στο χάσμα TB/1 έχει βρεθή πανίδα μικροθηλαστικών (DE BRUIJN, VAN
 DER MEULEN, 1975), πού τοποθετείται στό Κ. Πλειστόκαινο (Βιλλάνιο).

Ή πανίδα αύτή ποικίλλει σέ άριθμό γενών καί περιέχει μίγμα εύρωπαϊ-
 κών καί άσιατικών άντιπροσώπων.

MURIDAE

Apodemus dominans KRETZOI
Orientalomys (Parapodemus) similis DE BRUIJN
Rhagapodemus frequens athenensis DE BRUIJN
Rhagapodemus vandeweerdii DE BRUIJN

GLIRIDAE

Dryomimus aff. eliomyoides KRETZOI
Glis sackdillingensis (HELLER)

ARVICOLIDAE

Pliomys graecus V.DER MEULEN
Miomys sp.

SPALACINAE

Pliospalax tourkobouniensis DE BRUIJN

SCIURINAE

Sciurus cf. anomalus GUELLENSTAEDT

Στό χάσμα TB/2 (είκ. 3), έχει βρεθῆ πανίδα μικροθηλαστικῶν τοῦ Μ. Πλειστοκαίνου (Μπιχάριο) (DOUKAS, V. DER MEULEN βλ. βιβλ.).

* Ἡ πανίδα αὐτή δέν ἔχει τήν ποικιλία πού παρουσιάζει ἡ θέση TB/1.

MURIDAE

Apodemus sylvaticus LINNE

Apodemus mystacinus DANFORD & ALSTON

CRICETIDAE

Cricetulus migratorius (PALLAS)

GLIRIDAE

Myomimus perspnatus OGNEV

Glis minor KOWALSKI

Eliomys quercinus (LINNE)

ARVICOLIDAE

Microtus (Allophaiomys) heleniae n. sp.

Lagurus (Lagurodon) arankae KRETZOI

SCIURINAE

Sciurus anomalus GUELLENSTAEDT

* Ἐκτός ὅμως τῶν Μικροθηλαστικῶν τό χάσμα TB/2 ἔδωσε 4 δόντια πρωτεύοντων, πού ἀνήκουν στό γένος *Macaca florentina* COCCHI (ΣΥΜΕΩΝΙΑΔΗΣ, ΖΑΡΦΕ, 1976).

* Ἀλλά καί τά ὑπόλοιπα χάσματα TB/3, TB/4, TB/5 ἔδωσαν μεγαλοθηλαστικά (ΣΥΜΕΩΝΙΑΔΗΣ, DE VOS 1976) τοῦ Πλειστοκαίνου.

Οἱ ἀνωτέρω συγγραφεῖς ἀναφέρουν:

ΣΑΡΚΟΦΑΓΑ (Carnivora)

Felix (Lynx) cf. issiodorensis CROIZ. & JOB

Homotherium cf. crenatidens FABRINI

ΑΡΤΙΟΔΑΚΤΥΛΑ (Artiodactyla)

Cervus ex.aff philisi SCHAUB

ΠΕΡΙΣΣΟΔΑΚΤΥΛΑ (Perissodactyla)

Equus sp.

Dicerorhinus cf.etruscus (FALBONER).

Μαζί με τὰ Rodentia τῶν Τουρκοβουνίων βρέθηκαν καί Insectivora τῆς οἰκογένειας Soricidae (Crocidurinae) DOUKAS, REUMER βλ. βιβλ.) Ἐπίσης βρέθηκαν Ἀμφίβια, Ἑρπετά τοῦ γένους *Lacerta* καθώς καί πολλά τμήματα ὀστέων (κυρίως ταρσομεταταρσικά) πτηνῶν πού τό μέγεθός τους δηλώνει μικρά ὄδικά πουλιά. Δέν ἔχει γίνει ἀκόμη λεπτομερῶς ἡ μελέτη τῶν ἀνωτέρω.

Γενικά τό σύνολο τῶν εὐρημάτων ἀπό τὰ Τουρκοβούνια εἶναι σημαντικώτατο.

Τά δόντια τοῦ *Mosasa* ἀποτελοῦν τήν πρώτη ἀναφορά παλαιοπλειστοκαινικῶν *Mosasa* στήν Ἑλλάδα.

Τά εὐρήματα Μεγαλοθηλαστικῶν συμπληρώνουν τήν γνώση τῆς παλαιοπανίδας τῶν θηλαστικῶν τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ μελέτη τῶν Μικροθηλαστικῶν φωτίζει τήν ἔρευνα τῆς ἀνάμιξης τῶν εὐρωπαϊκῶν καί ἀσιατικῶν τύπων στήν Ἑλλάδα καί τήν μετακίνηση γενικά τῶν πανίδων.

Ἐνα σημαντικό στοιχεῖο εἶναι ἡ ὑπαρξη τοῦ νέου ὑποείδους *Microtus* (*Allophaiomys*) *heleniae*.

Ἡ *Microtus nutiensis* CHALINE εἶναι χαρακτηριστικός τοῦ Μπιχαρίου καί ἔχει μελετηθεῖ στή Β. Ἰταλία (V.DER MEULEN, 1973). Ὅλα τὰ μορφολογικά στοιχεῖα τοῦ *M. heleniae* καί τοῦ ἰταλικοῦ τύπου συμπίπτουν ἐκτός ἀπό τό μέγεθος. Ὁ *M. heleniae* εἶναι κατά πολύ μεγαλύτερος.

Ἐπίσης συνυπάρχουν γιά πρώτη φορά τό *Microtus heleniae* καί τό *Lagurus arankaе*, πού εἶναι χαρακτηριστικό τοῦ Μπιχαρίου στήν Οὐγγαρία. Αὐτό ἀποτελεῖ σημαντικό στοιχεῖο στήν μελέτη τῆς Βιοστρωματογραφίας τοῦ Πλειστοκαίνου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

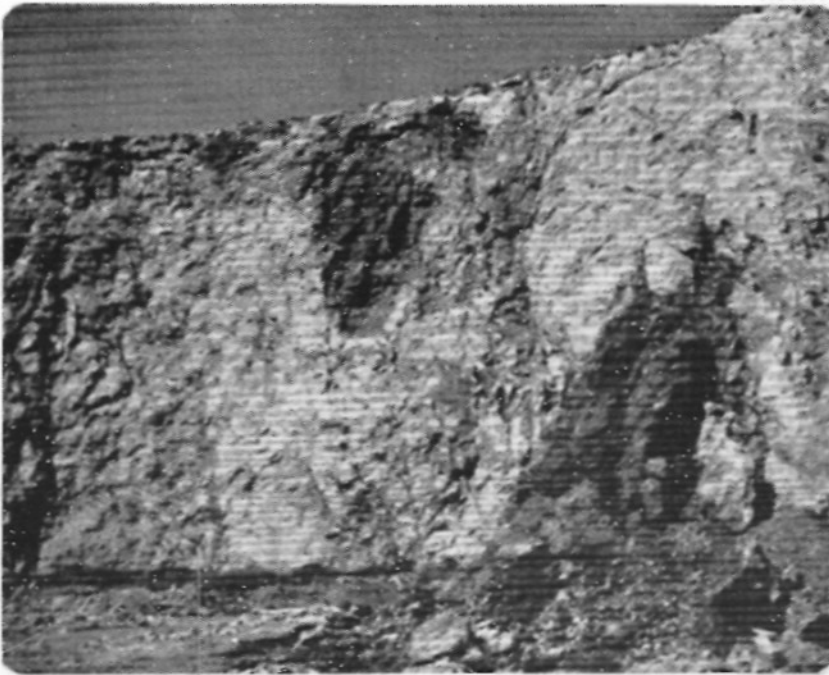
Ἐγινε μία προσπάθεια συλλογῆς ὄλων τῶν ἐργασιῶν σχετικά μέ τίς ἀπολιθωματοφόρες θέσεις. Ὅπου ἦταν δυνατόν ὅπως στήν περίπτωση τῶν Τουρκοβουνίων δίνονται καί βιοστρωματογραφικά συμπεράσματα. Ἡ βιοστρωματογραφία ὅμως τοῦ Πλειστοκαίνου εἶναι ἀκόμη συγκεχυμένη λόγω ἐλλείψεως πληροφοριῶν καί λόγω ὁμοιότητος τῶν ἀπολιθωμένων τύπων μέ τούς σημερινούς.

ABSTRACT

For this paper I tried to collect all the papers about fossiliferous karstic locations in the area of Attica. Whenever this was possible, like it was for toyrkovounia, I give biostratigraphic results. But the biostratigraphy of Pleistocene is not yet clear because we don't have yet all the necessary informations and because the fossils show great similarities with living species.

Είκ. 1.- Σχεδιάγραμμα όπου σημειώνονται οί θέσεις όπου έχουν εύρεση απολιθωμένα θηλαστικά.

Εικ. 2.- "Αποφεις χασμάτων εις τά λατομευα Τουρκοβουνίων.

Εικ. 3.- Τουρκοβούνια: Τό χάσμα TB/2.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BRUIJN H.DE, A.V.DER MEULEN, 1975.- The early Pleistocene Rodents from Tourkobounia. *Kon.Ned.Akad.v.Wetenschappen*. Proc.Series B 78 No 4.
- BRUIJN, H.DE, A.V.DER MEULEN, 1979.- A review of the Neogene Rodent Succession in Greece. *Ann. Géol.d. Pays Hellén.*, Tome Hors série, fasc. I.
- DOUKAS, C., A.V.DER MEULEN, 1981.- Rodents from Tourkobounia II of Pleistocene (Biharian age). *Kon.Ned.Akad.v.Wetenschappen* (in press).
- DOUKAS, C., J.REUMER, 1981.- Insectivora from carst fissure fillings at Tourkobounia (Athens-Greece). *Kon.Ned.Akad.v.Wetenschappen* (in press).
- MEULEN, A.J. VAN DER, 1973.- Middle Pleistocene Smaller Mammals from the Mount Peglia. *Quaternaria* XVII (tir. a part).
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, Η. 1961.- Νέον κοίτασμα τεταρτογενών σπονδυλωτών εν Ἀττικῇ. *Ann. Géol. d. Pays Hellén.*, 12.
- PARASKEVAIDIS, I. 1977.- Säugetierreste aus Griechenland. *Coll.Aeg.T.III.*
- SINDOWSKI, K.H. 1951.- Zür Geologie des Lykabetos-Turkowuni gebietes bei Athen. *Ann. Géol. d. Pays Hellén.*, 3.
- SYMEONIDIS, N., J.DE VOS, 1976.- Grosssäugerfunde aus den Plistozänen Spatenfüllungen von Tourkobounia in Athen. *Ann. Géol. d. Pays Hellén.* 28).
- SYMEONIDIS, N., H.ZAPFE, 1976.- Primatenzähne (Cercopithecidae) aus einer Plistozänen Spatenfüllung im Steinbruch Tourkobounia, Athen. *Ann. Géol. d. Pays Hellén.*, 28.
- WEERD, A. VAN DE., 1973.- Rodentia from two Pleistocene fissure fillings near Athens. *Kon. Ned.Akad.v.Wetenschappen* Proc.S.B.76.